

УДК 008

ORCID 0000-0002-2970-8470

DOI: <https://doi.org/10.37627/2311-9489-14-2018-2.161-169>

НЕМАТЕРІАЛЬНА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ЯК ПОЛЕ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ. МІЖНАРОДНИЙ ОГЛЯД

Дем'ян**Валентина Володимирівна**ГО “Центр розвитку
“Демократія через культуру””, Київ
obutsenko@i.ua**Дем'ян****Валентина Владимировна**ОО “Центр развития
“Демократия через культуру””, Киев
obutsenko@i.ua**Valentyna Demian**SCO Development Centre
“Democracy through Culture”, Kyiv
obutsenko@i.ua

Анотація. У статті аналізується культурна політика у сфері нематеріальної культурної спадщини (НКС) на прикладі кількох європейських країн-учасниць Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини. Зокрема, приділено увагу заходам і програмам з дослідження, охорони, популяризації НКС, передачі знань і навчання. Також розглядається законодавча база й спеціальні положення, що стосуються НКС. Огляд доводить, що охорона нематеріальної культурної спадщини стала не просто важливим напрямом, а невід'ємною й зачасту визначальною складовою культурної політики держав-учасниць Конвенції ЮНЕСКО 2003 року.

Ключові слова: нематеріальна культурна спадщина, Конвенція ЮНЕСКО, охорона НКС, культурна політика.

Постановка проблеми. Україна ратифікувала Конвенцію ЮНЕСКО “Про охорону нематеріальної культурної спадщини” 2008 року, а отже, фактом приєднання до Конвенції поклала на себе певні зобов'язання щодо формування політики в цій сфері, відповідно до статті 13 пункту а) Конвенції: “Прийняття спільної політики, спрямованої на підвищення ролі нематеріальної культурної спадщини в суспільстві та включення охорони цієї спадщини до програм планування” (Zakonodavstvo Ukrainy. Konventsija). Відповідно до визначених зобов'язань, кожна країна-учасниця Конвенції 2003 року розробляє національну політику, втілену в спеціальних програмах, планах розвитку, заходах. В окремих державах така політика закріплена в національних законах “про нематеріальну культурну спадщину” чи в кодексах законів про спадщину. У встановлений термін кожна країна-учасниця Конвенції 2003 р. звітує про заходи, вжиті нею для побудови та зміцнення національного потенціалу збереження нематеріальної культурної спадщини, інтеграції НКС у культурну політику держави.

Чимало країн створили добре розвинуту систему, що не тільки охоплює державних службовців і фахівців з питань культури, але й членів неурядових і громадських організацій та громад. Кожна держава, впроваджуючи Конвенцію 2003 року, працює в різних напрямках, враховуючи свої відмінності, пов'язані з політичною системою, соціальними реаліями, географічними та екологічними факторами й іншими обставинами.

У багатьох країнах політика у сфері нематеріальної культурної спадщини впливала з аналізу та осмислення основних понять, таких як “охорона”, “дослідження”. Саме тому огляд досвіду тих держав, що мають сильну культурну політику, зокрема в царині нематеріальної культурної спадщини, є на сьогодні дуже актуальним, оскільки може підказати важливі напрями, на які слід звернути увагу в напрацюванні власної політики у сфері НКС, зважаючи на основні положення Конвенції 2003 року, а саме: підвищення обізнаності та популяризація НКС, освітні програми, дослідницькі програми, визнання та підтримка нематеріальної культурної спадщини.

Метою статті є огляд культурної політики у сфері нематеріальної культурної спадщини окремих країн-учасниць Конвенції ЮНЕСКО 2003 року “Про охорону нематеріальної культурної спадщини” на основі їхніх періодичних доповідей про імплементацію Конвенції, розміщених на сайті ЮНЕСКО протягом останніх 5 років, а також національних електронних ресурсів, що розкривають основні тенденції формування політики у сфері НКС. В огляді аналізуватимуться, переважно, кілька аспектів, а саме: національне законодавство, наявні освітні та дослідницькі програми. Вибір країн пояснюється тим, що вони мають не лише національну політику щодо охорони нематеріальної культурної спадщини, а й досить потужні регіональні/земельні програми.

Виклад основного матеріалу. Станом на травень 2018 року до Конвенції про охорону НКС приєдналося 178 країн. Відповідно до умов ЮНЕСКО, країни поділено на V груп за географічним принципом, V-a група має ще дві підгрупи й, відповідно, є найчисельнішою. Україна входить до II групи.

У статті 29 Конвенції 2003 року визначено, що держави-учасниці подають до Комітету ЮНЕСКО з питань НКС періодичні доповіді про законодавчі, регулятивні та інші заходи, спрямовані на охорону нематеріальної культурної спадщини на їхніх територіях. Для огляду культурної політики у сфері НКС ми обрали такі країни, як Іспанія, Франція та Італія.

Періодичні доповіді передбачають всебічний “звіт” держави про роботу, яка проводиться у сфері НКС. Країни-учасниці Конвенції, відповідно до пункту b. ст.13 Конвенції “прийняття спільної політики, спрямованої на підвищення ролі нематеріаль-

ної культурної спадщини в суспільстві та включення охорони цієї спадщини до програм планування” (Zakonodavstvo Ukrainy. Konventsiya), розробляють національну політику та плани заходів, які затверджуються на державному рівні. У нашому огляді, як було вище зазначено, представлені країни, що мають також регіональну політику зі збереження та розвитку нематеріальної культурної спадщини.

Іспанія однією з перших ратифікувала Конвенцію 2003 року, тому її досвід є цікавим і, певною мірою, новаторським, хоча б у тому, що тут розроблено не лише національне законодавство у сфері НКС, а й місцеве. У 2011 році уряд Іспанії затвердив План, що став результатом дворічної роботи експертів у цій галузі. Національний план охорони нематеріальної культурної спадщини чітко структурований, в основі його лежить аналіз наявної ситуації, де означено цілі, пріоритети та описано ризики, що можуть унеможливити виконання поставлених завдань чи уповільнити їхню реалізацію. Основними цілями визначено: встановлення спільної та узгодженої теоретичної бази для реалізації політики у сфері НКС; розробка та узгодження документів (проектів документів), які були б спільними на національному рівні й стосувалися, передусім, питань ідентифікації, документації, поширення знань і просування елементів НКС; підвищення рівня обізнаності населення та досягнення інституційного визнання в межах культурної політики; а також розробка заходів, які полегшили б взаємодію між урядовими організаціями національного рівня та місцевою владою. Тобто, Національний план складається з кількох розділів і передбачає встановлення спільної методологічної основи, якою слід керуватися всім гравцям — державним адміністраціям, приватним організаціям, незалежним громадським організаціям та суспільству в цілому. Національний план робить наголос на програмах дослідження та документації. Слід зазначити, що в Плані передбачено взаємозв'язок з матеріальними проявами нематеріальної культурної спадщини, а саме: “Програма збереження матеріальних основ НКС”/ “Programa de conservación de los soportes materiales del PCI”. Це надзвичайно цікавий і важливий пункт, який супроводжується поясненням, що матеріальні прояви НКС, рухомі чи нерухомі, відіграють не менш важливу роль, оскільки “без матеріальної підтримки нематеріальний прояв втратить більшу частину документального вне-

ску в контекстуалізацію нематеріальної культурної спадщини” (Plan Nacional de Salvaguarda). Та програма спрямована на передачу, просування й розповсюдження нематеріальної культурної спадщини (Plan Nacional de Salvaguarda).

У Національному плані чітко прописані ризики, що можуть зашкодити його реалізації чи уповільнити виконання тих чи інших програм: “... якщо культурні політики збереження та охорони не узгоджуються щодо елементів” прояву НКС, які є більш цінними або менш захищеними від змін (Plan Nacional de Salvaguarda). Перелік ризиків, згідно з Планом, може регулярно переглядатися та узгоджуватися. Серед основних ризиків — наведемо їх повністю, оскільки саме такі небезпеки та ризики притаманні й Україні — визначено:

– Скам’яніння або параліч нематеріальних проявів під впливом зовнішніх факторів як наслідок політики консервації.

– Втрата самотності через політику глобалізації.

– Незаконне привласнення НКС секторами, що не мають на це законних прав. Існує два типи ризику за умови незаконного привласнення НКС:

а) ризики від зовнішніх гравців, не членів громади, що створюють копії;

б) зовнішні ризики, пов’язані з політикою охорони та збереження, що не визнають діяльність законних носіїв.

– Модифікація характеру НКС через невідповідні дії з поширення та просування.

– Труднощі в розвитку та передачі.

– Нескоординовані дії між управліннями культури й носіями традиції.

Створено міждисциплінарну комісію з технічного моніторингу, до складу якої входять працівники центрального уряду, представники регіональних урядів та зовнішні експерти для координування та моніторингу заходів, здійснених у межах Плану. Документ має десятирічний період реалізації з переглядом та коригуванням досягнутих цілей через п’ять років.

Відповідно до державного устрою, Іспанія поділяється на 17 автономних округів і 2 автономні міста. Розподіл повноважень між державою та автономними округами щодо широкомасштабної теми культури, яка охоплює, зокрема, історичну спадщину (частиною якої є нематеріальна культурна спадщина) та музеї, визначено статтями 148 і 149

Конституції Іспанії. Тому правильно тут буде казати про спільну відповідальність за культуру. Щодо нематеріальної культурної спадщини, то існує поділ на дві рівноцінні частини: до повноважень держави належить охорона та розвиток спадщини, усі решта повноважень передані місцевим органам влади. На державному рівні до сфери відповідальності Міністерства освіти, культури та спорту Королівства Іспанії, Генерального директорату з образотворчого мистецтва, культурних цінностей, архівів та бібліотек при Державному секретаріаті з питань культури належить питання національної нематеріальної культурної спадщини.

Найголовнішим інструментом охорони нематеріальної культурної спадщини є створення списків/переліків/інвентарів — кожна держава, згідно з положеннями Конвенції ЮНЕСКО 2003 року, самостійно визначає кількість і рівень таких списків. В Іспанії існують різні форми інвентаризації з метою виявлення та збереження нематеріальних культурних цінностей. Зважаючи на той факт, що кожна з іспанських провінцій має свої історичні та культурні відмінності, було прийняте рішення, що доцільніше проводити систематизацію НКС через регіональні органи. Існують дві системи реєстрації, що втілюються у двох інвентарях. Це так званий загальний список, куди заносять усі прояви національної нематеріальної культурної спадщини різних регіонів (Андалусія, Каталонія, Мадрид, Мурсія, Канарські острови); цей перелік дає можливість усебічно досягнути нематеріальну культурну спадщину країни. Інші списки відображають окремі аспекти нематеріальної культурної спадщини, притаманні певній місцевості (Арагон, Кастилія-Леон).

У травні 2015 року в Іспанії схвалено закон “Про нематеріальну культурну спадщину”¹. Метою цього закону, як зазначено в тексті документу, є “регулювання діяльності в межах узятих на себе державою повноважень відносно активів, які складають нематеріальну культурну спадщину, у відповідних сферах своєї компетенції” (Ley para la Salvaguardia, 2015).

Якщо, відповідно до ст. 2 Конвенції ЮНЕСКО 2003 року, нематеріальна культурна спадщина проявляється в “а) усних традиціях та формах вираження, зокрема в мові як носії нематеріальної культурної спадщини;

б) виконавському мистецтві;

с) звичаях, обрядах, святкуваннях;

d) знаннях та практиці, що стосуються природи та всесвіту;

e) традиційних ремеслах” (Zakonodavstvo Ukrainy. Konventsiya), то закон Іспанії дещо розширює цей перелік (що, зазначимо, дозволено Конвенцією в межах національного підходу) і охоплює такі прояви, як “гастрономія, кулінарні вироби та продукти харчування; специфічне використання природних ландшафтів; форми колективної соціалізації та організації” (Ley para la Salvaguardia, 2015). У законі чітко розмежовані повноваження між урядом та регіоном.

Закон базується на основних демократичних принципах, а саме: дотриманні цінностей та основних прав людини, принципі рівності, недискримінації, гендерній рівності, провідній ролі громад та носіїв НКС, що будується на визнанні та взаємоповазі, участі спільнот у передачі та поширенні знань. НКС має бути доступною для широкого кола, однак без шкоди для самої НКС. Робота має базуватися на принципі відкритості, взаємоповаги, взаємопорозуміння, співпраці між центральною владою та автономіями з метою формування політики у сфері НКС, яка визнається живою спадщиною, постійно відтворюваною громадами, спільнотами, окремими носіями. Закон встановлює, що розвиток туризму не повинен завдавати шкоди чи спотворювати НКС. Нематеріальна культурна спадщина потрапляє під дію положень про захист культурних цінностей, а також під дію положень про гарантування прав свободи самовираження та свободи пересування. Окрему статтю закону присвячено положенню про захист матеріальних проявів нематеріальної культурної спадщини, вона гарантує: “Рухоме майно та простір, пов'язані з розвитком НКС, можуть бути предметом охоронних заходів, відповідно до законів про містобудування та землекористування” (Ley para la Salvaguardia, 2015). Закон чітко розмежовує повноваження між урядом та автономіями в таких питаннях, як охорона, популяризація, розвиток та просування.

Оскільки одним із предметів нашого огляду є освітня політика у сфері НКС чи наявні освітні програми, слід зазначити, що в ст. 7 вказаного іспанського закону прописано чіткі заходи щодо освіти в НКС, де, зокрема, сказано, що, не порушуючи та поважаючи автономію університетів, уряд та автономні округи спільно з Радою університетів докладатимуть зусилля з “а) розробки та надання

офіційних ступенів бакалавра, що передбачає навчання, спеціально орієнтоване на набуття компетенції й навичок, пов'язаних з охороною, управлінням, передачею, поширенням і пропагандою нематеріальної культурної спадщини” (Ley para la Salvaguardia, 2015). Закон є дуже структурованим і торкається всіх напрямків нематеріальної культурної спадщини. Окрема стаття закону стосується саме Національного плану, який є практичним інструментом співробітництва між усіма гілками влади, хоч, як зазначено вище, Національний план ухвалений задовго до прийняття закону. Закон, по суті, підтверджує правомірність і дію Національного плану. Таким чином, можемо казати про такі основні характеристики іспанської політики у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини, як узгодженість дій за децентралізованого підходу, чіткий розподіл зобов'язань і повноважень, відповідальність усіх рівнів, спрямована на гарантування і захист прав носіїв НКС, продумана й матеріально підтримувана державою освітня й комунікаційна політика на всіх рівнях у сфері НКС.

Іншою країною, що може бути цікавою нам у плані практичного досвіду в цій сфері, є Франція. Як сказано в періодичному звіті країни, Франція приєдналася до Конвенції ЮНЕСКО 2003 року за особливих обставин. Тут і раніше існував тривалий та успішний досвід етнологічних досліджень. А 1980 року в Міністерстві культури Франції створено окремий департамент, що відповідає за етнологічні дослідження. 1994 року у Франції започатковано програму “живих людських скарбів”, подібно до існуючої з 1950 року японської системи. У травні того самого року запроваджено звання майстра мистецтв, що надається Радою ремесл. Іншими словами, Франція ніби не просто приєдналася до Конвенції ЮНЕСКО, а влила в неї свій досвід.

Крім того, сфера нематеріальної культурної спадщини у Франції спирається на тривалу та динамічну асоціативну систему, яка гармонійно поєднує практичні дослідження та культурні практики в нематеріальній культурній спадщині з практиками поширення знань. Існують ґрунтовні дослідження в цій царині, згадаймо хоча б дослідження П'єра Бурдьє “Практичний глузд” та багато інших. Вочевидь, одним із центрів, що найкраще демонструє таке поєднання, є загальновідомий Musée du quai Branly — Jacques Chirac (Музей на набережній Бранлі в Парижі, створений за ініціативою прези-

дента Франції Жака Ширака 2006 року), хоч покликаний він, як визначено в його місії, продемонструвати важливість мистецтв та цивілізацій Африки, Азії, Океанії та Америки, на перехресті численних культурних, релігійних та історичних впливів. У цьому осередку науково-мистецького діалогу культурну програму складають виставки, шоу, конференції, семінари та проекти (Musée du quai Branly).

Основні пріоритети відповідної політики у сфері НКС, визначені відповідальним органом за імплементацію Конвенції ЮНЕСКО, міністерством культури — це розробка і наповнення інвентаря як інструменту, що забезпечує визнання, посилення та охорону нематеріальної культурної спадщини, регулярні подання до списків ЮНЕСКО. Окремо в пріоритетах наголошено, що особливої уваги потребують дослідження нематеріальної культурної спадщини на рівні наукової експертизи як частини культурної політики.

Інвентар нематеріальної культурної спадщини у Франції ведеться та оновлюється міністерством культури (Головним управлінням спадщини). Занесення до Національного інвентаря відбувається, перш за все, шляхом опитувань, що проводяться за участі громад, у партнерстві з дослідницькими організаціями та культурними асоціаціями. Також це може бути обговорення безпосередньо з носіями традицій. Значна роль приділяється розвитку мереж та роботі з органами місцевого самоврядування, що відіграють дедалі більшу роль у реалізації Конвенції ЮНЕСКО 2003 р., а саме в досягненні основних цілей створення інвентаря та розвитку місцевої культурної політики через нематеріальну культурну спадщину. Іншими словами, формування інвентаря НКС на місцевому та національному рівнях стає безпосереднім інструментом впливу на розвиток культурної політики та демократії.

Відповідно до ст. 13 Конвенції ЮНЕСКО 2003 року, до завдань окремої держави-учасниці належить “визначення або створення одного чи більше ніж одного компетентного органу з охорони нематеріальної культурної спадщини, наявної на її території” (Zakonodavstvo Ukrainy. Konventsiya). У Франції 2010 року було створено неурядову організацію, що отримала акредитацію ЮНЕСКО — Інститут світових культур, з метою охорони нематеріальної культурної спадщини. У складі цієї організації засновано Французький центр нематеріальної культурної спадщини (CFPCI), що не є автономним

об'єднанням і не має статусу юридичної особи.

Відповідно до ст. 12 Конвенції, “кожна держава-учасниця з урахуванням своєї ситуації складає один чи більше ніж один перелік нематеріальної культурної спадщини, наявної на її території” (Zakonodavstvo Ukrainy. Konventsiya). Саме цю функцію — складання інвентаря — покладено на Центр нематеріальної культурної спадщини. Крім того, Центр виконує завдання з інформування всіх можливих гравців про внутрішню політику держави в питаннях НКС, працює над поглибленням знань про НКС, організовує та проводить наукові дослідження, семінари, конференції. Центр здійснює моніторинг елементів, які слід занести до переліків, які вже містяться в переліках чи які подаються до списків ЮНЕСКО.

Місія Інституту світових культур — Центру нематеріальної культурної спадщини Франції, як записано в положенні про нього, полягає в тому, щоб досліджувати, радитись і проводити тренінги. Це свого роду наукова лабораторія, яка від часу свого заснування “активно сприяє збагаченню знань про різні форми нематеріальної культурної спадщини та їх походження через наукові праці, публікації, симпозіуми та партнерські проекти з професіоналами та академічними колами.

Сьогодні ця лабораторія є визнаною складовою французького культурного ландшафту, маючи винятковий досвід у дослідженні та консультуванні з усіх питань, що стосуються унікальної спадщини. Завдяки програмі “Культурна освіта” та своїй інформаційно-промоційній діяльності вона сприяє доступу молодих людей до розмаїття культур і культурної спадщини” (La Maison des Cultures). Наукові дослідження завжди були сильною стороною французької гуманітарної сфери.

Завдяки тісній співпраці між різними гравцями у Франції сформовано “унікальне середовище” у сфері нематеріальної культурної спадщини, частиною якого є політика освіти в цій царині. Так історично склалося, що багато курсів у різних учбових закладах Франції присвячені етнології та антропології культури. Водночас, починаючи з 2012 року, з'являються спеціальні програми з нематеріальної культурної спадщини; так, в Університеті Франсуа Рабле в Турі існує магістерська програма, присвячена НКС Франції, основу якої складає формування навичок з інвентаризації та популяризації НКС: виконавської майстерності (музика, театр),

професійної та технічної майстерності, художніх та архітектурних культурних цінностей. Страсбурзький університет пропонує спеціалізацію “Нематеріальна культурна спадщина” також на рівні магістра в межах програми “Антропологія та етнологія”, крім магістерської програми, тут існує ще й докторантура за напрямом НКС. На додачу до названих університетських курсів, що безпосередньо стосуються НКС, університети пропонують також спеціальне навчання в межах інших курсів. Скажімо, спеціальні курси проводяться в Університеті Пікардії Жуля Верна (магістр у галузі нематеріальної культурної спадщини та культурної спадщини), Університеті Ренн 2, Паризькому університеті 10 Nanterre (етно-хореологія), в Університеті Пау та Пейс де л’Адур та Університеті Парижа 1 Пантеон Сорбонна (магістр у галузі спадщини).

На сьогодні Міністерство культури та комунікацій Франції, зокрема Головне управління спадщини підтримує ряд мультидисциплінарних досліджень з питань НКС; це такі програми, як “Osmose” — проект, спрямований на розробку інтегрованого методу застосування національних і міжнародних законів та розуміння нематеріальної культурної спадщини на національному й місцевому рівнях; проект “WikiPatrimoine. Спільне управління культурною спадщиною в Інтернеті” — спрямований на вивчення та заохочення нових форм спільного онлайн-управління культурною спадщиною; “Обсерваторія цифрових мереж гравців НКС у Франції” — проект, спрямований на поліпшення комунікації у великій та складній мережі установ, асоціацій та окремих осіб, які діють у групах або навіть індивідуально, щодня виробляють та передають культурні практики. Усі згадані проекти залучають сучасні технології, а отже, молодь, і сприяють, насамперед, тому, що охорона НКС будується за принципом “знизу вгору”, як це визначено в Конвенції ЮНЕСКО 2003 року.

Італія ратифікувала Конвенцію в 2007 році, а вже наступного, 2008 року, до Кодексу культурної та ландшафтної спадщини були внесені зміни — п. 7. bis, у якому сказано: “Вияви колективної культурної ідентичності, передбачені конвенціями ЮНЕСКО з охорони нематеріальної культурної спадщини й охорони та заохочення культурного різноманіття, прийняті, відповідно, в Парижі 3 листопада 2003 року та 20 жовтня 2005 року, підпадають під положення цього Кодексу, якщо

представлені матеріальними свідченнями, а також дотримуються умов Кодексу та умов застосування статті 10” (Retrieved from). У 2007 році низка італійських регіонів ухвалила своє законодавство, що стосується нематеріальної культурної спадщини — це Ломбардія, Умбрія, Молізе. Під час процесу імплементації Конвенції ЮНЕСКО 2003 року та інституалізації обов’язків в Італії відбувся розподіл обов’язків між різними департаментами в різних міністерствах — Міністерстві культурної спадщини, культурної діяльності та туризму, Міністерстві закордонних справ, Міністерстві сільськогосподарства, харчової та лісової політики, Міністерстві освіти, Міністерстві навколишнього середовища та охорони земель і моря, а також між університетами та науковими установами. Крім того, до прав місцевих адміністрацій належить повноваження щодо роботи з ідентифікації та інвентаризації елементів НКС, семінари з питань НКС, освітні програми, робота з громадами. Досвід міжсекторної і міжвідомчої взаємодії у сфері нематеріальної культурної спадщини в Італії є, мабуть, одним із найефективніших і заслуговує на особливу увагу.

Італія має багаторічний досвід у сфері охорони та популяризації НКС. Якщо перший крок був спрямований на вдосконалення законодавчої, інституційної та організаційної діяльності, то наступним, надзвичайно важливим кроком став процес інвентаризації. В Італії прийнято дві форми інвентаризації: інвентаризація, що містить низку елементів у стислому, а часом більш описовому вигляді, та інший, що використовується в тих переліках, які мають дуже детальну структуру та відповідають науково закованому методу опису. На національному рівні за інвентаризацію відповідає Міністерство культурної спадщини, культурної діяльності та туризму, це, зокрема, “Національний каталог італійської культурної спадщини” (Istituto Centrale per), наповнення і ведення якого покладено на Центральний інститут каталогізації та документації, що юридично регулює Кодекс культурної та ландшафтної спадщини, та Комплексний інвентар потенційної нематеріальної культурної спадщини (Istituto Centrale per).

Існують також місцеві системи інвентаризації, що складаються з різних баз даних, створених відповідно до регіональних законів, та управляються регіональними та місцевими органами вла-

ди; наприклад, “Реєстр нематеріальної спадщини Сицилії”, разом з таким реєстром у регіоні Сицилія затверджено й регіональну програму з охорони нематеріальної культурної спадщини: “Завдяки Реєстру нематеріальної культурної спадщини регіону Сицилія будуть впроваджені необхідні заходи ідентифікації та реєстрації культурної спадщини, сприяючи її охороні, особливо елементів, що перебувають під загрозою зникнення чи змін, та її адекватному розвитку завдяки Регіональній програмі з охорони нематеріальної культурної спадщини” (Registro delle Eredità).

Кожне відомство, залучене до імплементації Конвенції ЮНЕСКО (Міністерство культурної спадщини, культурної діяльності та туризму, Міністерство закордонних справ, Міністерство сільськогосподарства, харчової промисловості та лісового господарства, Міністерство освіти, університетів та досліджень, Міністерство з питань навколишнього середовища та охорони земель і моря), здійснює різні заходи для її реалізації, підтримуючи нематеріальну та матеріальну спадщину і пов’язані з нею громади та групи.

Загальна політика Італії з охорони, розвитку та просування нематеріальної культурної спадщини здійснюється шляхом виконання програм і заходів, що проводить Міністерство культурної спадщини, культурної діяльності та туризму через свою мережу національних служб та управлінь. Ця мережа співпрацює з центрами досліджень та документації, установами культури, неурядовими організаціями та фондами з метою впровадження методології досліджень та юридичних, технічних, адміністративних, фінансових інструментів; крім того, це покращує знання та оцінку місцевих традицій, результатів і заходів, що входять до визначення нематеріальної культурної спадщини.

Що стосується навчання та підготовки фахівців у сфері НКС, то існують спеціалізовані курси етнології й антропології, які пропонують університети Рима, Мілана та Перуджі; кілька науково-дослідних інститутів працюють у тісному контакті з громада-

ми. Існують також італійські професійні асоціації антропологів, деякі з яких акредитовані ЮНЕСКО як громадські об’єднання, що відіграють важливу роль в інформуванні, вдосконаленні та координації роботи антропологів, які беруть участь у питаннях НКС.

Висновки. Розглядаючи національну політику різних держав, бачимо, що охорона нематеріальної культурної спадщини стала не просто важливим напрямом, а невід’ємною і зачасти визначальною складовою культурної політики держав-учасниць Конвенції ЮНЕСКО 2003 року. Наведений вище огляд свідчить про те, що нематеріальна культурна спадщина є полем діяльності та взаємодії, яке важко обмежити тільки визначенням “культура”, тут потрібна ширша й більш тісна міжгалузева співпраця. Так, можемо відзначити, що питання нематеріальної культурної спадщини органічно вплетені в загальнодержавну політику аналізованих нами країн у таких напрямках, як екологія, соціальний розвиток, сільське господарство, та ін., але разом з тим слід зауважити, що такий принцип потребує узгодженої та злагодженої співпраці, яка має зацікавити всіх гравців.

На сьогодні, зважаючи на багато обставин і політичних програм державного розвитку в Україні, цікавим досвідом формування культурної політики для нас є передача політичних повноважень з питань нематеріальної культурної спадщини у регіони, коли за центральними органами влади залишається загальна координація, а решта прав передано місцевій владі та громадянському суспільству, тобто, розробка політики у сфері НКС, на зразок Іспанії, де ефективно втілено принцип вертикальної та горизонтальної децентралізації. Успішно розроблена політика у сфері нематеріальної культурної спадщини може слугувати своєрідним “клеєм” для зміцнення соціальної єдності, сприяти стабільному розвитку, бути важливим ресурсом економічного зростання місцевих громад. Окремої уваги заслуговує політика передачі знань та освіти, зокрема, відносно спеціальностей, яких потребує сучасне суспільство.

Примітки:

¹ Ley 10/2015, de 26 de mayo, para la salvaguardia del Patrimonio Cultural Inmaterial.

Література / References:

1. Законодавство України. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69 (дата звернення: 17.11.2018).
2. Plan Nacional de Salvaguarda del Patrimonio Cultural Inmaterial. URL: <http://www.mecd.gob.es/planes-nacionales/dam/jcr:74b2f235-d9c0-41e0-b85a-0ed06c5429da/08-maquetado-patrimonio-inmaterial.pdf> (дата звернення: 17.11.2018).
3. Ley para la Salvaguardia del Patrimonio Cultural Inmaterial // Jefatura del Estado // Boletín Oficial del Estado. Núm. 126, 2015. URL: <http://www.mecd.gob.es/planes-nacionales/dam/jcr:d9a80e86-09ae-4fc4-8386-8e4f033dd10f/ley-patrimonio-inmaterial-boe.pdf> (дата звернення: 17.11.2018).
4. Musée du quai Branly - Jacques Chirac. URL: <http://www.quai-branly.fr/fr/missions-et-fonctionnement/le-musee-du-quai-branly/> (дата звернення: 17.11.2018).
5. La Maison des Cultures du Monde. URL: <http://www.maisondesculturesdumonde.org/presentation/la-maison-des-cultures-du-monde> (дата звернення: 17.11.2018).
6. URL: https://www.brocardi.it/codice-dei-beni-culturali-e-del-paesaggio/parte-prima/art7bis.html?utm_source=internal&utm_medium=link&utm_campaign=articolo&utm_content=nav_art_prec_dispositivo (дата звернення: 17.11.2018).
7. Istituto Centrale per il Catalogo e la Documentazione URL: <http://www.iccd.beniculturali.it/> (дата звернення: 17.11.2018).
8. Registro delle Eredità Immateriali della Sicilia. URL: <http://www.regione.sicilia.it/beniculturali/dirbenicult/info/news/rei/index.html> (дата звернення: 17.11.2018).
1. Zakonodavstvo Ukrainy. Konventsiya pro okhoronu nematerialnoyi kulturnoyi spadshchyny. (No date). Retrieved from http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69 (in Ukrainian)
2. Plan Nacional de Salvaguarda del Patrimonio Cultural Inmaterial. (No date). Retrieved from <http://www.mecd.gob.es/planes-nacionales/dam/jcr:74b2f235-d9c0-41e0-b85a-0ed06c5429da/08-maquetado-patrimonio-inmaterial.pdf>
3. Ley para la Salvaguardia del Patrimonio Cultural Inmaterial. Jefatura del Estado. Boletín Oficial del Estado. No 126. (2015). Retrieved from <http://www.mecd.gob.es/planes-nacionales/dam/jcr:d9a80e86-09ae-4fc4-8386-8e4f033dd10f/ley-patrimonio-inmaterial-boe.pdf>
4. Musée du quai Branly - Jacques Chirac. (No date). Retrieved from <http://www.quai-branly.fr/fr/missions-et-fonctionnement/le-musee-du-quai-branly/>
5. La Maison des Cultures du Monde. (No date). Retrieved from <http://www.maisondesculturesdumonde.org/presentation/la-maison-des-cultures-du-monde>
6. (No date). Retrieved from https://www.brocardi.it/codice-dei-beni-culturali-e-del-paesaggio/parte-prima/art7bis.html?utm_source=internal&utm_medium=link&utm_campaign=articolo&utm_content=nav_art_prec_dispositivo
7. Istituto Centrale per il Catalogo e la Documentazione. (No date). Retrieved from <http://www.iccd.beniculturali.it/>
8. Registro delle Eredità Immateriali della Sicilia. (No date). Retrieved from <http://www.regione.sicilia.it/beniculturali/dirbenicult/info/news/rei/index.html>

Дем'ян Валентина Владимировна

Нематеріальне культурне насліддя як поле міждисциплінарного взаємодіяння.

Міжнародне обозрення

***Анотація.** В статті аналізується культурна політика в сфері нематеріального культурного насліддя на прикладі декількох європейських країн-учасниць Конвенції ЮНЕСКО об охороні нематеріального культурного насліддя. В частині, увага приділяється заходам і програмам по дослідженню, охороні, популяризації НКН, передачі знань і освіти. Також розглядається законодавча база і спеціальні положення, які стосуються НКН. Представлений огляд доводить, що охорона нематеріального культурного насліддя стала не просто важливим напрямком, а неотъемлемою і часто визначальною частиною культурної політики держав-учасниць Конвенції ЮНЕСКО 2003 року.*

***Ключові слова:** нематеріальне культурне насліддя, Конвенція ЮНЕСКО, охорона НКН, культурна політика.*

Valentyna Demian

Intangible Cultural Heritage as Space for Multidisciplinary Interaction. International Review

***Summary.** The article analyses cultural policies for Intangible cultural heritage (ICH) using the example of some European countries, State Parties of the UNESCO Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. In particular, the special attention is paid to measures and programmes related to research, safeguarding, ICH promotion,*

knowledge transfer and education. One can find here references to master and bachelor programmes and courses in France and Italy along with mention about special research and educational initiatives in European countries, like Osmose and WikiPatrimoine in France, special courses on ethnology and anthropology in Italian universities, etc.

Another important issue is the practice of inventorying and documentation on different levels, national and regional or local. The article analyses the inventorying systems in Spain, France and Italy, responsible and/or supporting organizations, objectives and results.

The proposed review certifies that the safeguarding of the intangible cultural heritage has become not only the important direction but an integral, and often a critical, part of cultural policies of the majority of state parties of the UNESCO Convention 2003.

Keywords: *intangible cultural heritage, UNESCO Convention, ICH safeguarding, cultural policy.*